

OTTO

OTTO 04

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

MEHMED SAİD HATİBOĞLU KİTAPLIĞI 04

İslam'ın Aktüel Değeri Üzerine 1
Mehmed Said Hatiboğlu

Yayına Hazırlayan: Veli Aknar
Redaksiyon: Ahmet Dursun Çalışkan
Grafik Tasarım: Nurullah Özbay
Uygulama: TAVOOS
Cilt: Birinci Cilt
Baskı: Göktuğ Ofset Yay. Mat. Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cd. Sedef Sk. 1/3 İskitler. Sertifika No: 33830

Sertifika No: 33205
ISBN 978-605-5932-19-0
1 ve 2. Baskılar: 2009
3. Baskı: Ekim 2012
4. Baskı: Şubat 2017

İletişim Adresleri
Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4
06420 Çankaya Ankara
tel.-faks: 0312. 439 01 69
www.ottoyayin.com
otto@ottoyayin.com
facebook.com/otto.yayinlari
twitter.com/ottoyayin

MEHMED SAİD HATİBOĞLU

25.09.1933'te Burdur'da doğdu. Burdur'un "Hatib Hoca" lakabıyla mâruf âlimi olan babasının 1945'te vefatı üzerine, onun yolunda yetişmek gayesiyle okul değiştirdi. Lise eğitiminin ardından, 1958'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1958 sonunda Prof. Tayyib Okıç'ın hadîs asistanlığına tayin edildi. 1962'de *İslami Tenkid Zihniyeti ve Hadîs Tenkidinin Doğuşu* isimli teziyle ilahiyat doktora; 1967'de Hz. Peygamber'in *Vefatından Emevilerin Sonuna Kadar Siyasi-İctimai Hâdiselerle Hadîs Münasebetleri* isimli teziyle doçent; 1978'de ise *Hilafetin Kureyşliliği* isimli teziyle profesör oldu. 2000 yılında aynı fakülteden emekliye ayrıldı. Akademik dünyamıza birçok ilim adamı kazandıran Hatiboğlu, ilahiyat alanında klasik hâle gelen çalışmalara da imza attı. Bazı çalışmaları şunlardır:

Telif Kitapları: *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy (Gaybi Hadîsler Meselesi)*, *Hadis Tedkikleri*, *İslam'ın Aktüel Değeri Üzerine 1-2*, *Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti*, *Hilafetin Kureyşliliği*, *Siyasi-İctimai Hâdiselerle Hadîs Münasebetleri*, *İslami Tenkid Zihniyeti ve Hadis Tenkidinin Doğuşu*, *İslam'ın Doğru Anlaşılması ve Yaşanması...*

Çevirileri: Ignaz Goldziher'den *İslami Rivayetler Üzerine İncelemeler ve İslam'ın Akide ve Fıkhi*; Le Comte Henry de Castries'den *İslam*; Henri Massé'den *İslam*; Gerlof Van Vloten'den *Araştırmalar*; Ma'rûf Devâlibî'den *İslam'da Devlet ve İktidar...*

YAZARDAN OKURUN DİKKATİNE

Metinde takib edilen imlâda:

1. Zaruret görülen yerlerde harflere uzatma işareti konulmuştur: Mesela “şûrâda aldığımız kararlar...” cümlesiyle “şurada aldığımız kararlar...” veya “kâdînin kütübhanesi” ile “kadının kütübhanesi” cümlelerini başka türlü doğru okutamayız.
2. Arabca asıllı kelimelerimizdeki harfleri değiştirip, mese-la d’leri t’ye çevirmenin, b’leri p yapmanın nâdir istisnalar hâriç, lüzumu yoktur. Büyük şâirimiz Abdülhak Hâmid, ismini “Hamit” şeklinde yazarlara: “Yâhu”, demiş, “âhir ömrümde beni hem ham, hem it yaptınız!”
3. Soru edatı ‘mi’lerin ayrı yazılmasını Türkçemizin yapısı ve estetiği açısından yanlış buluyorum. 1928’e gelinceye kadarki Türkçe metinlerde bu ‘mi’ler hep bitişik yazılmıştır. Ayrı yazılması yönünde verilmiş emri, 1997’de Türk Dil Kurumu Başkanı olan bir dil bilginimiz de mantıksız bulduğuna göre,¹ benim kırk küsur senelik tercihimin okurlarımcı da kabul görüp uygulanacağını ümid ediyorum.

¹ Bkz. 12 Ocak 1997 tarihli *Sabah* Gazetesi.

İÇİNDEKİLER

YAZARDAN OKURUN DİKKATİNE	7
ÖNSÖZ	11
İSLAM MÜKELLEFİYET ANLAYIŞI	
VE BUNA AYKIRI BİR MALİKÎ HANEFİ KİYASI	15
1. Uykuda Orucun Bozulması	18
2. Uyuyanın Fıkhi Mükellefiyeti	19
2.1. Hanefilerin Görüşü	20
2.2. Mâlikilerin Görüşü	24
2.3. Şafiilerin Görüşü	25
2.4. Hanbelilerin Görüşü	26
2.5. Zâhirilerin Görüşü	27
SÜNNİ İSLAM ÂLİMLERİNİN GÖZÜYLE İBN SÎNÂ	31
1. İbn Sînâ Tenkidcisi Âlimler	35
1.1. Gazâlî (ö. 505/1111)	35
1.2. Takıyyuddîn ibn Teymiyye (ö. 728/1328)	36
1.2.1. İbn Sînâ'nın Yetiştirdiği Muhit	38
1.2.2. Peygamberlik (Nübüvvet)	38
1.2.3. Mûsiki	39
1.2.4. Tarih	40
1.3. Zehebi (ö. 748/1348)	40
1.4. İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350)	41
1.5. Tâcuddîn Subkî (ö. 771/1370)	41
İSLAM'IN AKTÜEL DEĞERİ ÜZERİNE	43
1. İslam ve Dünyevi Hayat	46
2. İslam'a Bakışta Yeni Durumlar	50
2.1. Ahmed Na'im (Baban) (1872-1934)	52
2.2. Celâl Nûrî İleri (1877-1939)	54
2.3. Hüseyin Kâzım Kadri (1870-1934)	65
2.4. Muallim Mehmed Cevdet İnançalp	76
2.4.1. Şimâl Müverrihi Zekî Velidî ve Yarınki Hars	76

HOŞGÖRÜ AÇISINDAN MÜSLÜMANLAR VE EHL-İ KİTAB ...	99
1. İslam Tarihinin İlk Asrında, Müslüman, Ehl-i Kitab İlişkileri	100
75. CUMHURİYET YILI DOLAYISIYLA CUMHURİYET'İN ARİFESİNDE MÜSLÜMANLARIN BEKLENTİLERİ	109
DİN-ŞERİAT FARKI ÜZERİNE	129
İSLAM'IN DEMOKRASİYE AÇTIĞI KAPI	137
OSMANLI ANAYASASINA İSLAMİ DESTEK GAYRETİ	145
DÜNYA-AHİRET	157
KAYNAKLAR	163
DİZİN	169

ÖNSÖZ

Aziz okuyucum,
Elinizdeki kitab ve devamı, talebeliğimle birlikte yarım asır kendimi mensubu saydığım Ankara İlahiyat Fakültesindeki akademik hayatımda yayımlanmış, makale çerçevesindeki incelemelerim ile editörlüğünü yaptığım dergilerde çıkmış yazılarımla gözden geçirilmiş metinlerini ihtiva etmektedir.

Bendeniz, İslam kültürüne hizmet kararımı, 1945'te babamın vefatı üzerine vermiş ve o sene okumakta olduğum Burdur Erkek Sanat Okulu'nu bırakıp orta okula yazılmıştım. Hatib Hoca lakabıyla mâruf babamız odalar dolusu kitaplar bırakarak vefat etmiş ve ailede o sıralar onlara sahip çıkma şerefi bana yönelmişti. Hedefimiz ileride Ezher'e gitmekti. Zira Türkiye'de 1933'te, benim doğduğum yılda kapatılmış İlahiyat Fakültesi henüz açılmamıştı. Liseye başladığımız sene Ankara bu imkâna kavuşunca, 1954-58 arasında mezkûr fakültede okuma imkânına kavuştum. Mezuniyet senesinin sonunda merhum Hocamız Tayyib Okiç beni asistanlığa kabul buyurdular. İki buçuk sene kadar kaldığım Paris haric, bütün çalışmalarımı Türkiye'de yaptım ve hâlen de okumaya yazmaya devam ediyorum. Zira İslam kültürü kadar zevkli bir meşğuliyeti şahsen tanımadığım gibi, bu kültürün de sonunun geleceği yoktur.

Bu sahanın mütevazı bir hizmetkârı olarak kendime seçtiğim hedef, Peygamberimizi yakinen tanımaktı. Ve okudukça gördüm ki, on dört asrını dolduran İslam'ın bu eşsiz varlığının ismi geçmedik hiçbir eserimiz yoktu ama, bu asırlar boyunca kaleme alınmış sayısız denecek derecedeki yazılı kaynaklarımızı da toptan mütemed saymamız pek mümkün değildi. İşte bu sebebden dolayı İslam Peygamberi'ni hakıyla kavrayabilmenin ancak, kaynakları tenkidî bir yaklaşımla değerlendirmekle mümkün olabileceğini anladım.

Eldeki malzemenin azameti ve bunları değerlendirmede ihtiyaç duyulacak ilimlerin beşer takati dışında oluşu karşısında, belirttiğim hedefe ulaşmanın bizim nesil için bir tatlı hayal olduğunu bugün daha iyi anlıyor olmakla beraber, ancak kudretimiz kadarıyla mesul olacağımızın şuurunda olarak çalışmak vazifemizdi. Bu düşünceden hareketle, hiçbir iddia taşımadan doğru gördüklerimi söylemeye ve yazmaya çalıştım. 1962'de tamamladığım doktora tezimin ismi *İslâmî Tenkid Zihniyeti ve Hadis Tenkidinin Doğuşu*'dur. 1967'deki doçentlik tezimde de, *Hz. Peygamber'in Vefatından Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsî İctimâî Hâdiselerle Hadis Münâsebetleri*'ni konu edindim. O zamanlar her iki tezimi de bastırmayı gerekli görmemiştim. Aradan geçen uzun seneler boyunca yaptığım eklemelerle her iki tezin cesameti hayli artmış bulunuyor. İnşallah onları da sizlerin takdirlerine sunmak yakın zamanda nasib olacaktır.

Profesörlük takdim tezi olarak *Hilafetin Kureyşliliği* meselesini ele almıştım. Bu tez bana, İslam Peygamberi'nin siyasette nasıl istismar edilebileceğini daha açık bir şekilde anlatmış oldu. Hâlen kat kat genişlemiş durumda olan bu çalışmamın da ilgililerin değerlendirmelerine yeni şekliyle sunulduğunu görmek müyesser olur inşaallah diyorum.

Telif olarak ortaya koyabildiğim eserlerin dışında, saha-

mızla ilgileri olan, özellikle Fransızcadan çevirdiğim makale ve kitaplar vardır.

Aziz okuyucum,

Hâlen seksenine yaklaşmış bir kimse olarak yine de okumayı yayın hizmetlerine tercih ediyor oluşumu lütfen fazla görmeyiniz. Benim inancım, devrimiz müslümanlarındaki kültürün İslam'la ne kadar kabil-i telif olduğunu tesbit edebilmek için, on küsur asırdır kitabla haşır neşir olmuş bir İslam dünyasını bütün mezheb ve fırkalarıyla tanıma zaruretinin bulunduğuudur. Devirler boyu müslüman âlimlerin yazıp bizlere bıraktıkları eserler, yok edilmişleri dışında, maalesef aydınlarımızı aydınlatmaktan uzak kalmış, bunlardan bazıları daha yenilerde istifadeye sunulabilmiş hâlededir. Müslüman kültürü ile meşgul olanların bunları okuma vazifeleri vardır. Abd-i âcizleri de bu zaruretin şuurunda olarak, yazmaktan ziyade okumayı tercih etmişimdir. Ne var ki, insan ömrünün her düşünülene gerçekleştirmeye yetmeyeceği vâkiası karşısında, hiç olmazsa derleyebildiklerimin, ilgililere faydası olabileceği düşüncesiyle, neşirini kabullenecek duruma geldim. En azından, dedim, genç İlahiyatçılara tedkik ihtiyacı duydukları sahalardan birkaçında, teşvikçi olmam mümkün olabilir. Bu hâlisane düşüncemin gerçekleşmesinde, bilhassa Sema Yavuz Hanım ile Veli Aknar Bey'in pek sevimli târizleri müessir olmuştur. Kendilerine burada müteşekkir olduğumu ifade edeyim.

Cenab-ı Hak'tan bizim gibileri İslam kültürüne hizmette daim kılmasını, sayılarımızı artırmasını ve muhtacların hidayetine katkıda bulunmuş kullarından eylemesini niyaz ediyor, bütün okurlarıma kalbî sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Mehmed Said Hatiboğlu
Ankara, Nisan 2009

KAYNAKLAR

- Akseki, A. Hamdi, *İslâm Dîni*, İstanbul 1935.
- Abdurrezzâk ibn Hemmâm, *Musannef*, Beyrut 1970-1972
- Ahmed ibn Hanbel, *el-Musned*, I-VI, Dâru'l-Fıkr, by., 1991.
- Ahmed Naim, "İslam", *Musavver Dâiretu'l-Ma'ârif*, İstanbul 1914.
- Ahmed Ridâ, *La Faillite Morale de la Politique Occidentale En Orient*, Paris 1922.
- Âişe Abdurrahmân, *Biz Neredeyiz*, Adak Yayınları, İstanbul 1976
- Akseki, Ahmed Hamdi, *Sebîlu'r-Reşâd*, XXXIV (1924), sayı 600, s. 23-26.
- Ali Cevâd Bey, *Fezleke (İkinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hâdisesi)*, Ankara 1960.
- Ali Haydâr Efendi, *Dureru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, İstanbul 1899.
- Ansay, Sabri Şakir, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku*, 3. baskı, Ankara 1958.
- Atay, Falih Rıfkı, *Atatürkçülük Nedir?*, İstanbul 2006.
- Ateş, Ali Osman, *İslâm'a Göre Câhiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri*, İstanbul 1996.
- Aydın, Mehmet, *Müslümânların Hristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler*, Konya 1989.
- Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, İstanbul 1890.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, Ankara 1991.
- Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*.
- Berki, Ali Himmet, *Açıklamalı Mecelle*, İstanbul 1978.

- Beyhakî, *Kitâbu's-Suneni'l-Kebîr*, Haydarabad 1925.
- _____, *Menâkıbu's-Şâfi'i*, Mısır 1971.
- Bilmen, Ömer Nasûhî, *Büyük İslâm İlmihâli*, İstanbul 1968.
- Boisard, Marcel A., *L'Humanisme de l'Islam*, by., 1979.
- Brockelmann, Carl, *GAL (Geschichte der Arabischen Litteratur)*, Leiden 1943-9,
- Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Riyad 2000.
- Celal Nuri [İleri], *Devlet ve Meclis*, Ankara 1932.
- _____, *İttihâd-ı İslâm*, İstanbul 1913.
- _____, *Tâc Gıyen Millet*, İstanbul 1923.
- Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'an*, İstanbul 1917-1920.
- _____, *el-Fusûl fi'l-Usûl*, İstanbul 1994.
- Cevdet Paşa, *Tezâkir*, Ankara 1953.
- Danişmend, İsmail Hami, *31 Mart Vak'ası*, 3.baskı, İstanbul 1986.
- _____, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1947.
- Dârimî, *es-Sunen*, Medine 1966.
- Ebû Dâvûd-i Sicistânî, *es-Sunen*, tertib: Muhyiddin Abdulhamîd, by., ty.
- Ebû Nu'aym-ı Isbahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, Mısır 1932.
- Ebû Yûsuf, *Kitâbu'l-Harâc*, 5. baskı, Mısır 1976.
- Ebû'l-Huseyn el-Basrî, *Kitâbu'l-Mu'temed*, Dîmeşk 1964.
- Ebû'l-Mehâsin, *en-Nucâmu'z-Zâhire fi Mulûki Mısır ve'l-Kâhira*, Mısır 1963.
- Fezârî, *Kitâbu's-Siyer*, Beyrut 1987.
- Garaudy, *Promesses de l'Islam*, Paris 1981.
- Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Mısır 1901.
- _____, *el-Munkız*, 2. baskı, İstanbul 1872.
- Goldziher, *Vorlesungen über den Islam*, Heidelberg 1963.
- Hacı Zihnî Efendi, *Ni'met-i İslâm*, İstanbul 1906.
- Hâkim-i Neysâbüri, *el-Mustedrek*, Haydarâbad 1915-1923.
- Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1992.
- Hatîb-i Bağdâdî, *Şerefu Ashâbi'l-Hadîs*, Ankara 1991.

- _____, *Târîh-i Bağdâd*, Mısır 1930.
- Herevî, *Zemmu'l-Kelâm*, Medine 1998.
- Hüseyn Kâzım Kadri, *İnsân Hakları Beyannâmesinin İslâm Hukûkuna Göre İzahı*, İstanbul 1949.
- _____, *Meşrûtiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, İstanbul 1991.
- _____, *Teşri-i İnsânî ve İllâhî*, İstanbul 1933.
- _____, *Yirminci Asırda İslâmiyet*, İstanbul 1923.
- İşık, Zeynelabidin, *Seâdet-i Ebediyye*, İstanbul 1963.
- Izutsu, T., *Kur'an'da Allah ve İnsan*, Ankara 1975.
- İbn Abdi Rabbih, *el-İkdu'l-Ferîd*, Mısır 1948-1953.
- İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm*, Mısır 1968.
- _____, *et-Temhîd Limâ fi'l-Muvatta'i mine'l-Me'âni ve'l-Esânîd*, Mağrib [Fas] 1967-92.
- İbn Adıyy, *el-Kâmil fi Du'afâ'i'r-Ricâl*, Lübnan 1997-.
- İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Lübnan 1995; Azîziyye neşri, Haydarâbâd 1966-1971.
- İbn Hacer-i Askalânî, *Lisânu'l-Mizân*, Haydarabad 1911-1913.
- _____, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Haydarâbâd 1907-9.
- İbn Haldûn, *el-Mukaddime*, Dr. Vâfi, 3. baskı, Mısır, ty.
- İbn Hazm, *el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm*, Mısır 1947-9.
- _____, *el-Muhallâ*, Mısır, 1929-33.
- İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Mısır 1955.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, *İğâsetu'l-Lehfân*, Mısır 1902.
- _____, *Zâdu'l-Me'âd*, Mısır 1906
- İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut 1988.
- İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Mısır 1923.
- İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, Mısır 1960.
- İbn Mâce, *es-Sunen*, Riyad 2000.
- İbn Sa'd, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, Beyrut 1957-8; 2001 baskısı.
- İbn Sînâ, *es-Semâ' ve'r-Raks* Risalesi, Hindistan, ty.
- İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's-Sahih*, 2. baskı, Mısır 1999.

- _____, *el-Fetâvâ*, Mısır 1908-11.
- _____, *el-Furkân*, Mısır 1904.
- _____, *Kitâbu Tefstri Süreti'l-İhlâs*, Kahire 1905.
- _____, *Kitâbu'n-Nubuvvât*, Mısır 1927
- _____, *Me'âricu'l-Vusûl*, Mısır 1318.
- _____, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, by. 1984.
- _____, *Minhâcu's-Sunne*, Kahire 1989.
- İbnu'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Mısır 1967-1968.
- İbnu'l-Cevzî, *Telbîsu İblîs*, Mısır 1949.,
- İbnu'l-Esir, *Câmi'u'l-Usûl*, Dimeşk 1969-1974.
- _____, *el-Kâmil*, Beyrut 1965.
- İbnu'l-İmâd, *el-Hanbelî, Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, Mısır 1931.
- İleri, Celal Nuri, "Havâic-i Kânûniyyemiz", *İctihâd Mecmûası*, 14 Mayıs 1913, sayı 67.
- İmâm-ı Muhammed, *Kitabu'l-Âsâr*, Hindistan, ty.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Sadrazamlar*, İstanbul 1927.
- Kâdîhân, *Fetâvây-ı Kâdîhân*, *Hindiyye'nin kenarında*, Mısır 1892.
- Kara, İsmail, *Hilâfet Risâleleri*, İstanbul 2002.
- Karâfi, *Envâru'l-Burûk fî Envâi'l-Furûk*, Mısır 1925.
- Karahan, Abdülkadir, *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, 1. baskı, İstanbul Üniveristesesi Yayınları, İstanbul 1954; 2. baskı Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1991.
- Kâsım ibn Sellâm, *el-Emvâl*, Mısır 1968.
- Kâsımî, *Mehâsinu't-Te'vîl*, Mısır 1957-1960.
- Kevserî, *Husnu't-Tekâdî fî Sireti'l-İmâm Ebî Yûsufi'l-Kâdî*. Hıms 1968.
- _____, *el-Makâlât*, Mısır 1994.
- Komisyon, *Tanzîmât*, İstanbul 1940.
- Kuleynî, *el-Kâfi*, Tahran, 1388.
- Lâlekâî, *Şerhu Usûli İtikâdi Ehli's-Sunneti ve'l-Cemâ'a*, Riyad, 1997.
- Lewis, Bernard, *İslâm'ın Siyâsal Dili*, Kayseri 1992.

- Mâlik ibn Enes, *Muvatta' -Şeybânî*, Riyad 2000.
- Ma'rûf Devâlîbî, *İslâm'da Devlet ve İhtidar*, çev. Mehmed Said Hatiboğlu, İstanbul 1985
- Massignon, L., *Annuaire du Monde Musulman*, Paris 1955,
- Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, Beyrut 1982.
- Muallim M. Cevdet, "Şimâl Müverrihi Zekî Velidî ve İbn Haldûn",
Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası, 1920, sayı 53-55 (54).
- Mubârefkürî, *Tuhfetu'l-Ahvezî*, Mısır 1959.
- Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, İstanbul 1980.
- Muhibbî, *Hulâsatu'l-Eser*, Mısır 1867.
- Munâvî, *Feydu'l-Kadîr*, Mısır 1938.
- Mûsâ Kâzım Efendi, *Külliyât, Dîni İctimâî Makâleler*, İstanbul 1917.
- Muslim, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Riyad 2000.
- Nesâî, *es-Sunen*, Riyad 2000.
- Ömer Ziyâeddîn Efendi, *Hadîs-i Erbaîn fi Hukûki's-Selâtin*, İstanbul 1908.
- _____, *Mir'ât-ı Kânûn-ı Esâsî*, İstanbul 1909.
- Ömer Ziyâuddîn-i Dâğîstânî, *Zübdetü'l-Buhârî Tercemesi*, Trabzon 1923.
- Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul 1978.
- Provençal, Lévi, *La Civilisation Arabe en Espagne*, 3. baskı, Paris 1961.
- Râsîh - İlyâs Sâmî - Halîl, Hukûkî, *Hâkimiyet-i [Saltanat-ı] Milliyye ve Hilâfet-i İslâmiyye*,
- Râzî, *Mefâtiḥü'l-Ğayb*, İstanbul, 1889-90.
- Reşîd Ridâ, *Tefsîru'l-Menâr*, 4. baskı, 1927-1934.
- Sa'îd ibn Mansûr, *Sunen*, Hindistan 1967
- Sahnûn, *el-Mudevvene*, Mısır 1906.
- Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, Mısır 1956.
- Serahsî, *el-Mebsût*, Mısır 1906.
- _____, *Şerhu's-Siyerî'l-Kebîr*, Mısır 1971-1972.
- _____, *Usûl-i Serahsî*, Beyrut 1973.
- Seydîşehirli Mahmûd Es'ad Efendi, *Târîh-i İlm-i Hukûk*, İstanbul 1914.
- Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silâhdâr Târîhi*, İstanbul 1928.

- Subkî, *Tabakâtu's-Şâfi'iyyeti'l-kubrâ*, Mısır 1964-1976.
- Sulemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye*, Beyrut 1969.
- Şa'rânî, *el-Mizân*, Mısır 1901.
- Şâfi'î, *Risâle*, Mısır 1940.
- _____, *el-Umm*, Mısır 1968.
- Şâh Veliyyullâh Dehleві, *Muhtasaru't-Tuhfeti'l-İsnâ Aşeriyye*, Riyad 1983.
- Şâubî, *el-İ'tisâm*, Kahire 1913; Riyad 1997.
- Şevkânî, *Neylu'l-Evtâr*, Mısır 1952.
- Şeyhülislam Cemâluddîn Efendi, *Hâtırât-ı Siyâsiyye*, İstanbul 1918.
- Şihâbuddîn, Burhânuddîn Mirzâ, çev. İsmâ'îl Ferîd, *Reddu'l-Hilâf ve Faslu'l-İhtilâf*, İstanbul 1915.
- Taberî, *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk*, Leiden baskısı, by., ty.
- _____, *Tefsîr (Câmi'u'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân)*, 2. baskı, Mısır 1954.
- Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, Mısır 1968.
- Tirmizî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Riyad 2000.
- Togan, Zeki Velidi, *Hâtıralar*, İstanbul 1969.
- _____, *Kur'ân ve Türkler*, İstanbul 1971.
- Toynbee, Arnold, *La Religion Vue Par un Historien*, Paris 1963.
- Tûsî, *el-İstibsâr*, Tahran 1390.
- Watt, W.M., *Modern Dünyada İslâm Vahyi*, Hülbe Yayınları, Ankara 1982.
- Wellhausen, J., *Arap Devleti ve Sukûtu*, İlahiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1963.
- Zehebî, *Duvelu'l-İslâm*, Mısır 1974.
- _____, *Mizânu'l-İtidâl*, Mısır 1963.
- _____, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, Mısır, ty.
- _____, *Târîhu'l-İslâm*, Beyrut 1989-2000.
- Zeylâ'î, *Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye*, Mısır 1938.
- Ziriklî, *el-A'lâm*, 2. baskı, 1954-59.
- Zurkânî, *Şerhu Zurkânî alâ'l-Muvatta'*, Mısır 1892.

DİZİN

1924 Anayasası 55

A

Abbasi halifesi 34

abdest 31

Abdûlmelik ibn Mervân 153

Abdülhamîd 145

adalet 32, 85, 108, 131, 139

Âdem (Hz.) 99

Âdemoğlu 46

âdet 59, 67, 68, 134

adliye 87, 101

ahiret 35, 46, 51, 54, 131, 155, 158, 159; ~

hayatı 158; ~ saadeti 46; ~in tarlası 43

ahkâmı tatbikte beşerî zaaf 15

ahlak 35; ~lı nesiller 108

Ahmed ibn Hanbel 18, 26, 129

Ahmed Na'im 52, 53, 54, 55

Âişe (Hz.) 16

Âişe Abdurrahmân bint Şâti' 45

akaid 36, 61

Akdeniz 111

akidler 48

Alâ'uddevle Ebû Cafer ibn Kâkeveyh 36

âlemin heyulası 38

Ali (Hz.) 28

Ali Haydâr Efendi 62

âlim gecenler 153

Allah 131; ~ dostu 33; ~ düşmanı melik 33;

~ kelâmı 103; ~a halifelik 46; ~a kul ola-

bilmenin imtihanı 46; ~'in bir takdiri 32;

~'in birliği 131; ~'in düşmanları 33; ~'in

halifesi 46; ~'in hidayeti 103; ~'in kaderi

33; ~'in kelâmı 38; ~'in melekleri 38; ~'in

son Peygamberi 16; ~u Tealânın şahsi

cüziyatı 41

allame 23, 25, 40

Almanya 71, 73, 88

amelî vahy 130

Amr ibn Şurahbil 107

Anadolu 110, 112, 116, 128; ~ kurtuluş ha-

rekatı 110

anarşistler 33

anayasa 95, 102, 115, 145; ~l 48

Ankara 47, 69, 111

Arab: ~ müşrikliği 135; ~ ve yahudi kabile-

leri 101; ~ ve yahudiler 101; ~ca 44, 52,

65, 70, 151, 158; ~lar 79, 102, 106, 110

Arafat 135

Aristo 35, 37, 38, 40; ~ felsefesi 35; ~ takibi-

cisi filozoflar 37; ~ ve takibcileri 38

Arşevек 155

Askerî Rüşdiye ve Ticâret Mektebi 65

askerlik 89, 101

Asya 33, 72, 74, 106, 127

Atâ' ibn Yesâr 32

Atatürk 73, 75

Avrupa 53, 60, 73, 76, 80, 83, 84, 85, 86,

88, 89, 91, 92, 93, 104, 115, 118, 127,

147; ~ anayasaları 147; ~ hristiyanlığı

104; ~cılar 53; ~lı 48, 150

Aydın mebusluğu 65

Aynı 19

aynileşme gayretleri 43

azab 105

Azerbaycan 76

B

Bağdad 52

başmuharrirlik 44

Batu 51, 56, 71, 106, 118, 137, 143, 157,

158; ~ demokrasileri 137; ~ dünyası 157;

~'nin hristiyanları 106; ~lı İslamolog 47

bâtil 25

Bâtuni Karmatiler 38

Bayezid Meydanı 145

bedevi 17

Belçika 147

Belkıs 129

Benû Sakîfe 140

Beşer tarihi 137

Beytu'l-Midrâs 103

bidat 33, 35, 39; ~cılar 36

Bilmen, Ömer Nasûhi 140

biyografi 41, 95

Bizans 139

- Bolu 76
borçlar 49
boşanma 49
bozuk akideli 36
Buhârî 129; ~ sarihi 19
Büyük Millet Meclisi 54, 110, 115, 116, 117, 118, 123, 126
- C
cahiliye 138; ~ devri 138
cami: ~ cemaati 161; ~ dışına taşan 55
Cebriye 32, 33; ~cilik 32
Cemel Harbi 32
Cenab-ı Hak(k) 13, 20, 46, 50, 159; ~'ın halifelîği 43; ~'ın istemesi 15; ~'ın rahmeti 15
cenaze 108
cesedler 35
Cessâs 153
ceza 35; ~i 48
cezalandırma 15
Cezayir 45
cihad 113, 116
cimâ 28
Cizye 105
Cuma 42, 146
Cumhuriyet 52, 53, 54, 69, 70, 75, 94, 109, 110
Cuveymî 142
cüziyat 35
Çankaya 75
çiftçilik 65
- D
Dağistânî 147, 148, 149, 150, 151, 154
Dağistanlı 146
dâru'l-hadis 36
dâru'l-Muallimin 76
demokrasi 137, 138
Derviş Vahdetî 147
devamlılık 51
Devlet-i Âliye-i Osmaniyye 150
din 130, 131, 132; ~ adamı 47; ~ mensubları 137; ~ ve dünya ayrılığı 48; ~sizlik 36, 95
dirhem 107
Diyanet İşleri Reisliği 94
duman 23
Dünya 158
Dünyevi: ~ hayat 44; ~ hükümler 56; ~ meseleler 70; ~hukuki meseleler 75
- E
ebedî değer 97
Ebu Bekir (Hz.) 140, 152
Ebû Ca'fer Tahâvî 24
Ebû Hanîfe 22, 27, 28, 132
Ebû'l-Huseyn el-Basrî 131
Ebû'l-Mehâsin İbn Tannverdi 42
eğitim 101
- Ehl-i Kitab 96, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108
Ehl-i Sünnet 28
Emevi iktidarı 32
emir 23; ~ ve nehiyler 130
en güzel: ~ amel 160; ~ misal 16
Endülüslü muhaddis âlim 134
enfüsü 150
Ensar 140
Ergin, Osman 65, 69, 76
erkek 159
Eş'arî 139, 140
evlenme 49, 107
Evzâ'î 108
Ezher 11
- F
fâiz 49, 64
fakihler 19
fakirler 105
Fârâbî 35, 36, 37, 38, 39
farizalar 130
Farsça 65, 70
farz ibadetler 16
Fas 45
felsefe 34, 36, 37, 40, 41, 52, 93; ~ciler 34, 35
felsefi: ~ düşünce 34; ~ teviller 39
Fetva Heyeti 110
Feylestüfu'l-İslâm 37
Fikhi: ~ istılah 50; ~ mesele 18, 28; ~ mezhebler 19; ~ tebahhur 22; ~ 17, 18, 24, 26, 28, 36, 49, 60, 123, 131, 142; ~ âlimleri 17; ~ metodolojisi 131; ~ mezhebleri 28
fırkalar 36, 61
fitur sadakaları 107
fikir 32, 33, 37, 43, 54, 55, 60, 65, 70, 80, 87, 115, 127, 132, 153, 157; ~ adamı 55; ~ sahibleri 132
fikrî cereyan 51
filozof(lar) 35, 36, 37, 38; ~ı tenkid 35
fiziki değerler 138
Fransa 69, 88, 155
Fransız 48, 69, 84, 93, 94, 106, 139; ~ İslamiyatçısı 48; ~ca 13, 55, 65
furû' 131, 132, 135
furûat 135
- G
Galatasaray 52, 54
Garaudy, Roger 48, 96
Gardet, Louis 139
gayr-i: ~ İslami 24, 33; ~ müslim 44, 49, 56, 93, 100, 104, 105, 106, 107, 137, 150; ~ müslim paşa efendiler 137
Gazâlî 35
gazetecilik 65
Gelibolu 54
Girdli Mustafa Nûri Bey 54

Goiten, S. D. 48
Goldziher, I. 48
Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi 146
Gümüşhaneli dergahı postnişinliği 146
günah 16; ~kâr 16
güzellik 160

H

haber-i vahid 25
Habeşistan 101; ~ hristiyanlığı 101; ~ hükümdarı 101
hac 28
Haccâc-ı Zâlim 153
Hacı Zihni Efendi 52
hadis: ~ kılığna bürünmüş birtakım kabile
ırkçılığı ürünleri 140; ~ ve fıkıh eserleri 49; ~in mantiki doğruluğu 23
hadler 130
hadsi kuvvet 38
Hafid İbn Ruşd 25
Haleb valiliği 65
halifelik 46
Halil Hulki Hocaefendi 47
Hanbeli: ~ âlim(ler) 26, 41; ~ mezhebi 142
Hanbeliler 26, 36
Hanefi 19, 20, 21, 22, 23, 24, 34, 42, 140, 153; ~ allame 153; ~ fıkıh tarihi 24; ~ imamları 20, 21, 24; ~ mezhebi 34, 42; ~ler 23; ~ler zaviyesi 23; ~yye 142
hapis cezası 105
haram 113, 130, 131
Harameyn 142
Harcılık 33
Hâriciye 52, 65
Hâris ibn Amr 142
Harra vakası 154
Harran 36
Hasan-ı Basrî 32
hasta 15, 119
hata 16
Hatib Hoca 11
hatim 42
Havariler 129
havra 47
hayat 45, 46, 49, 77, 117, 121, 124, 125, 132, 158, 159
hayırlı: ~ işler 160; ~ ümmet 32
helal 40, 96, 130, 160; ~ ve haram 131
Hımyer hükümdarı 104
hristiyan 48, 96, 104, 107, 110, 127, 137, 138; ~ rahibleri 107; ~ tecavüzü 110; ~lar 100, 101, 106, 108; ~lığın hakimiyeti 56; ~lık 99, 104, 108, 151, 157; ~lık aşkı 108
Hicaz 39, 72, 104
hicret 101
Hidiv Abbâs Hilmi Paşa 146
hilafet 46, 73, 109, 139, 140, 152
Hindistan 72

Hindli 132
Horasan 39
hoşgörü 101
Hucetü'l-İslam 35
hukuki: ~ gelişmeler 94; ~ nasslar 51
Hulagu 41
hüküm 23
hürriyet 137

I

Irak 39
ırk 102
ıslahatçı âlimler 44
Izutsu, T. 49
İbn Abbâs 133
İbn Abdi Rabbih 34
İbn Abdilberr 134
İbn Arabi 151
İbn Ebi Leylâ 25
İbn Hacer 19, 154
İbn Haldûn 72, 73, 77, 78, 79, 84, 86, 88
İbn Hazm 27, 28
İbn Kayyim el-Cevziyye 26, 41
İbn Ruşd 25
İbn Sîna 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42; ~'nın tarih bilgisi 40; ~'nin vefatı 35
İbn Teymiyye 26, 36, 37, 38, 39, 41, 131
İbnu'l-Eş'as 154
İbnu's-Salâh Şehrezûri 36
İbrahim 129
İbrâhim ibn Abdillâh el-Hamevi 35
icmâ 54, 55
ictihad(lar) 60, 142
ictimai 16, 41, 43, 50, 51, 55, 154; ~ şartlar 41
içki 107
idari: ~ saha 105, 137; ~ yapılanma 139
ihlas 16, 130
iktidar 32, 47
iktisadi 43, 128
ilahi: ~ emr 103; ~ hükümler 16; ~ kitaplar 100; ~ vazife 99
İlahiyat 11, 35, 52; ~çılar 111
İleri, Celâl Nûri 54, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65
ilhad 36, 95
ilim 139; ~ adamları 26
ilmi: ~ neşirler 29; ~ tedkikler 29
ilmihâl kitapları 18
İmâm-ı Atâ' 96
İmâm-ı Ebû Yûsuf 34
İmâm-ı Mâlik 22, 24, 25, 27
İmâm-ı Muhammed 22
İmâm-ı Şâfiî 20, 25
İmamların Güneşi 20, 21
İmâmu'l-Harameyn Cuveynî 142
iman: ~ edenler 160; ~ ve ahlak 94
inanç 57, 64, 102, 103, 104, 137
İnançalp, Muallim Cevdet 70
İncil 130, 131

- İngiliz 84, 93, 94, 106; ~ce 55, 65
İngiltere 88
inkılab 17, 31, 44, 111
ins şeytanları 36
İnsan: ~ Hakları Beyannamesi 66; ~ın dün-
yadaki amelleri 46
intisab 46, 146
İsa (Hz.) 99, 108, 129
İshâk ibn Râheveyh 18
İskoç âlim 48
İslam 11, 12, 13, 44, 45, 55, 102; ~ âlemi
51, 56; ~ âlimi 108; ~ âlimleri 29, 50, 51,
107, 109, 145; ~ coğrafyası 43; ~ Cum-
huriyeti 109; ~ devleti 101, 105, 110; ~
devletleri 106; ~ dini 17, 99, 131; ~ dün-
yası 13, 31, 43, 44, 51, 52, 54, 56, 132;
~ düşüncesi 100; ~ fakihleri 107; ~ fıkıh
müctehidleri 24; ~ filozofları 35, 37; ~
filozofu 37; ~ hakimiyeti 135; ~ hukuk-
ku 51; ~ idare hayatı 139; ~ ilim çevre-
leri 143; ~ ilimleri 52; ~ kaynakları 17;
~ kitabiyatı 29; ~ kültür tarihi 33, 132;
~ kültürü 11, 65, 142; ~ kültürüne hiz-
met 11; ~ Peygamberi 12, 99, 132; ~ si-
yaset nazariyatı 138; ~ siyasi hayatı 139;
~ siyasi tarihine sultanlığı 162; ~ şeria-
tı 95; ~ tarihi 32, 40, 150, 151; ~ Ted-
kik ve Telif (yayın) Heyeti 110; ~ toplu-
mu 49, 133, 138; ~ varlığı 97; ~'a aykırı
155; ~'a Davet Cemiyeti 45; ~'a liyakat
44; ~'a mensub felsefeciler 37; ~'da nese-
be dayalı saltanat zinciri 139; ~'daki fey-
lesof 37; ~'dan başka din olmadığı 51; ~'ı
dünyadan ayırmak 158; ~'ı târif 49; ~'ın
âlemşümül müşterek değerleri 45; ~'ın
bu mühim meseleleri 52
İslâm'ın dinî emirleri 53; ~'in dinî kanunu
48; ~'ın dünya hayatı 159; ~'in dünyaya
verdiği bu değer 47; ~'in en eski fikir ih-
tilâfları 32; ~'in eşsiz varlığı 12; ~'in fi-
lozofları 37; ~'in hayatiyeti 50; ~'in hu-
ristiyanlığa gösterdiği hoşgörü 106; ~'in
hukuki ahkâmı 61; ~'in hukuki ve icti-
mai hükümleri 55; ~'in ibadet hüküm-
leri 29; ~'in ilk asrı 107; ~'in ilk dahili
harbleri 32; ~'in ilk nesli 47; ~'in istedi-
ği seviye 141; ~'in istikbali 50, 96; ~'in
kurtuluşu 52; ~'in kültür tarihi 70; ~'in
kültürel çevreleri 31; ~'in kültürel haya-
tı 140; ~'in mahiyeti 48; ~'in menşei 49;
~'in müstakbel hayatı 135; ~'in siyasi yap-
pısı 145; ~'in sosyal ve kültürel hayatı
100; ~'in telkinatı 57; ~'in temel kavram-
ları 157; ~'in yaranı 60; ~'cılar 52; ~'ı gün-
demde tutmak 94
İslami 156; ~ hayat 132; ~ hükümler 66,
155; ~ ilimler 146; ~ incelemeler 45; ~
kaynaklar 101, 106; ~ kültür 53; ~ kül-
tür malzemesi 44; ~ menşei 34; ~ mese-
leler 128; ~ saha 55; ~ yayınları 157; ~
zihniyet 18
İslamiyet 29, 37, 53, 64, 65, 70, 72, 75; ~'e
sadık kalma 70; ~'in dünyevi din vas-
fı 49
İslamolog 139
İsmaililer 36
İstanbul 54, 65, 71, 73, 76, 112, 146, 148,
149; ~ Belediye Kütüphanesi 76; ~ Bele-
diye reişliği 65; ~'un fethi 149
istiğna 47
itikadî ve amelî usul 131
ittifak 26, 27, 44, 131, 142
İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti 150
İzzeddin ibnu'l-Estr 36
K
Kâbe 135
Kaderiye 32, 33
kadın 28, 45, 159
Kadrî, Hüseyin Kâzım 65, 66, 67
kafir mühlidler 37
Kahire Üniversitesi 45
kainat 35, 45
kalbden geçirilen kötü düşünceler 17
kalem 19
kanun maddeleri 147
Kânûn-ı Esâsi 145, 146, 147, 148, 150,
155, 156
Karâfi 134
Kaplan, Râsih 47
Katâde 130
kâtil 100
kazâ 15, 18, 20, 21, 24, 25
Kazan Üniversitesi Arkeoloji Cemiyeti 73
Kazzâfi 45
keffaret 25
kelâle 135
kelam 33, 34, 36, 142
Kemalistler 95
kıbtîler 108
kılıç 32
kıyamet 105, 160; ~ günü 105
kıyas 23, 28, 142
kilise 107; ~ sultası 157
Kindî 37
Kitab 54; ~ ve Sünnet 123; ~'ı Mukaddes
100
Klasik İslam ilimleri 35
klasik usul kitapları 53
köle ve cariyeler 133; ~ler 133
kör 159
krallık 109
kudsî 38, 48; ~ hukuk 48
Kufe: ~ Kadısı 25; ~'li meşhur zahid âlim
107
kul: ~ hakları 53; ~lar 21; ~luk 102
Kur'an: ~ emri 160; ~ medresesi 45; ~ ve
hadis hafızı 151; ~ ve Sünnet 27, 28, 29,
95, 117, 129, 135, 138, 139, 161, 162;
~ ve Sünnet dışı bir hareket 138; ~'da-

- ki nasih-mensuh 132; ~'in vahyedildiği devrin ictimai şartları 154
Kur'an-ı Kerim: ~ tilaveti 42; ~'in hukuki ayetleri 96; ~'in prensipleri 100
Kur'ani: ~ değer 160; ~ deliller 130; ~ düşünce 138, 162; ~ hakikat 129; ~ zihniyetler 16
Kureyş 138, 139, 140; ~li 110, 139, 151; ~li Emevi Arablar 110
Kutsal İslam hukuku 49
küfür 35
külli 41, 43, 44, 45, 52, 135, 142; ~ İslam kültürü 142; ~ kaideler 135
külliyyat 35
- L
laiklik 94, 161
Laon 155
Latince 65
Lewis, Bernard 49
Libya lideri 45
- M
Maârif Vekâleti 52
Mağrib 39
Makedonyalı İskender 40
Mâlik ibn Enes 18
Malikiler 27
mâliye 65, 101
manastır 47
mânevi 29, 46, 101, 102, 104; ~ körlük 46; ~ mertebeler 138
mantık 35
mârufu emr 162
Massignon, L. 48
matematik 35
Mâturîdî 139
Mâverdi 139
Meclis-i Mahtûs 145
medeni 48
Medine 49, 101, 102, 103, 104, 105, 146; ~li 25, 32, 102, 106, 140; ~li âlim 32
medrese 41, 52, 55, 70; ~li 94
Mehmed Âkif 53, 111
Mekke 101, 103, 104, 131, 151, 158; ~ putperesti 158; ~li 100, 101; ~li müminler 101; ~li müslümanlar 101
Mekki sureler 131
melikler 32
menfi 140, 145, 161
mensuh 95
mescid 17, 47, 107
mesuliyet 16, 17, 19, 27
meşruiyet 17, 145; ~ (II.) 146
meşum hâdise 31
mezheb 24, 25, 29, 39, 60, 124, 142; ~ bükükleri 24; ~ imamı 25
Mısır 39, 146, 153; ~li âlim 95
Midhat Paşa 152
miras 48, 49, 50, 63; ~ taksimatı 50
Misak-ı Millî 65
Moğollar 36
Muahhar Maliki fakihleri 25
Muallim Cevdet 70, 73, 74, 75, 76, 84, 88
muamelat ayetleri 134
Muâviye 78, 79, 80
Muâz hadisi 142
muahcir 101, 102; ~ müslümanlar 102
muhaddis 36, 40, 134
muhafelet 21, 22, 40, 42
Muhammed (Hz.) 57, 63, 80, 99, 129
muhafazakâr İslamcılar 53
muhkem ayet 133
Musa (Hz.) 99, 129
Mûsâ Kâzım Efendi 140
Mûsiki 39
Muslim 129
Mustafâ Sabri Efendi 44
Mûtezile âlimleri 131
Muttaki âlim 33
muvakkat 158
muzdarib münevver 43
müellefe-i kulub 67
müellif 63, 146, 149
müennes 158
müftülük 146
mühtedi İslamiyatçılar 49
mükellef 19, 24, 26, 46, 58, 105; ~iyet 18
mükreh 20, 28
mülhidler 37, 41; ~in imamı İbn Sînâ 41
müminler 133; ~in mesuliyet hududu 16
münafık 39
münkerden nehy 162
Mürcie 33
müsbet 47, 87, 145, 159, 161; ~ işler 159
müslüman: ~ âlim(ler) 13, 45, 138; ~ aydın çevreleri 43; ~ aydınları 157; ~ kaynakları 147; ~ kültürü 13; ~ nazariyat âlimleri 49; ~lar 31, 100, 101, 102, 108, 124, 127, 135, 138; ~ların kanları 32; ~lığı ibadetten ibaret görme zihniyeti 162
müşavere 32
Müşebbihe 33
müşrik(ler) 40, 102, 107, 135
mûta 67
mütefekkir 55
- N
Nakşibendi şeyhi 146
namaz 26, 31, 48, 153; ~ ve oruç 26
Nasîruddin et-Tûsî 41
nass 20, 50, 61, 62, 63, 67, 68; ~lara dayalı hükümler 94
nazil olmuş ayetler 135
Necâşî 101
Necran 101; ~ bölgesi 104; ~ hristiyanları 105; ~lılar 104
Niş 76
Nuh (Hz.) 129
nurani şekiller 38

nübüvvet 38

O

Okiç, Tayyib 11

Orta Asya 33, 74

Ortodoks Sırp 108

orucu bozan şey 20, 22, 24

oruç(oruc) 15, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 47, 48; ~lu 18, 20, 24, 26; ~lu kimse 18

Osman (Hz.) 31

Osmân ibn Talha 151

Osmanlı 43, 51, 54, 76, 106, 115, 122, 137, 140, 145, 146, 148, 150, 152, 154; ~ anayasacıları 152; ~ anayasası 146; ~ İmparatorluğu 51; ~ müslüman âlimi 146; ~ mütefekkeri 76; ~ saltanatı 148; ~ siyasi hayatı 145; ~-Rus harbi 76

Ö

öğretim heyeti 111

öğüt 17

Ömer (Hz.) 84, 105, 134

Ömer Ziyâeddin Efendi 146

örf ve adetler 134

özür 21, 27

P

Paris 11

parlamento 145

Pedersen, J. 48

Peygamber: ~ (Hz.) devri 160; ~ Mescidi 105; ~'in hadisleri 19; ~'in tebliğ ettiği din 108; ~'i tâlimat 26; ~'in ilahi vazifesi 101

Peygamberler zinciri 129

peygamberlik: ~ 101; ~ vazifesi 101

pis 141

Princeton Üniversitesi 48

putperest 40, 107, 151; ~lerin müminlere reva gördükleri maddi-mânevi zulümler 101

R

Râbi'atu'r-Rey 25

Râfizi Fâtümi дәiheri 38

Rafizilik 33

raksh tarikat ayinleri 39

Ramazân 18, 21, 24, 42, 151

Ramazân Efendi 151

raportör 55

Reims 155

reis-i cumhur 155

rektörlük 52

religion 48

resmî: ~ mahfiller 157; ~ ve Târîhi Evrâk Tasnif Heyeti 36

Ridâ, Reşid 95

ribâ 135

risalet 39, 160

Roma 59

ruhlar 35

Rusya Türkleri 70

rüya 38

S

sabah namazı 133

Safiyye 107

sahabe 32

sahabiler 32

sahih 142

salih amel 159, 160

saltanat 139

Sâmi, İlyâs 47

Sana Kadınları 25

Saraybosnalılar 108

Sasani 139

selef 154; ~ âlimleri 77

Selefi âlimler 40

semavi din 102, 108

Serahsi 20, 21, 22, 23

servet vasiyeti 107

sewab 35

seyahat 15

sıdk 131

sinek 23

siyaset 35

siyasi nizamlar 132

Son Osmanlı Meclisi 54

sosyal sistem 49

Sosyal yardımlaşma 107

St. Paul 155

su 20

Sufyân-ı Sevrî 18

Suriye 36, 39

Suudi Arabistan 45

Süleyman 129

Süleymaniye Câmii hazirası 146

sünnet 25, 27, 28, 29, 50, 53, 54, 55, 66, 95, 96, 117, 123, 129, 135, 138, 139, 161, 162

sünni dünya 139

süt anneler 107

Ş

Şâfi'i 18, 19, 20, 26, 35, 36, 142

Şâfiî: ~ fakih ve muhaddis 36; ~ kadı 35; ~ler 41

Şah Abdulazîz Dehlevî 132

şahid 22

Şam 36

şarih 19

şark ve garb 76

Şark-Garb fikri mücadelesi 53

Şarkiyatçılar 48

Şâtübî 135

şecaat 139

Şemsu'l-Eimme 20

şer'i: ~ ahkam 42; ~ hükümler 68; ~ ilim dalları 70; ~ ilimler 41

Şer'iyye ve Evkâf Vekâleti 94, 110
 şeriat 36, 48, 49, 61, 121, 122, 123, 130,
 131, 134; -çı Molla 150; -ler 130
 Şevkânî 25
 Şeybânî 24
 Şeyh Şâmil 146
 Şeyhülislam 26, 36, 43
 Şiamn fikh kitabları 28
 şifahi beyanlar 16

T

Taberî 130
 Tabiiyye 35
 Tâcuddin Subkî 41
 tahdid 50
 takbih 109
 taklid 36, 118, 157
 takva 25
 takvalı 107
 Talak 23
 tamamlanmış din 135
 Tanzimat 51
 tarihçi 36, 40, 106, 108
 tarihi: ~ manzara 34; ~ muhasebe 44
 tasavvuf 36
 tavaf 135
 tayyib 160
 TBMM 94
 tebliğ 50, 73, 99, 108, 129
 tefsir 36, 125
 tefsir imamları 130
 tekfir 35
 teklif 15, 23
 tekzib 150
 Temel İslam ilimleri 53
 tenakuz 27
 tenkidler 37
 terazi 46, 159
 terbiyesizlik 17
 tertib hatası 16
 tevbe 42
 tevhid 113, 130
 Tevrat 130, 131
 Ticâret ve Evkâf nâzırlıkları 65
 ticari senedler 49
 Tirmizî 18, 19
 Togan, Zekî Velîdî 70, 71, 72, 73, 74, 75,
 76, 77
 toprak 23
 Toymbee, Arnold 106
 toz 23
 Trabzon 146; ~ valisi 65
 Tunus 45
 Türk 40, 65, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 90, 93,
 95, 113, 142; ~ asıllı 142; ~ Devleti 95;
 ~ dili 65; ~ hükümeti 95; ~ okuyucuları
 73; ~ler 106; ~lerin mezhebi 142

Türkçe 44, 55, 155; ~ye terceme 44
 Türkiye 11, 71, 72, 73, 74, 75, 92, 93, 94,
 95, 109, 110, 140, 146, 157; ~ Cumhuriyeti
 109; ~li 74

U

unutanın orucu 22
 unutmaya hadisi 23
 usûl 35, 51, 53, 55, 82, 83, 87, 88, 89, 93,
 94, 96, 118, 130, 131, 132, 134, 135,
 142, 148; ~ ilmi 142; ~ kitapları 95, 142;
 ~ ve fûrû 35; ~i fikh 131
 uyku 21, 24
 ümmet 17, 32, 102, 108, 122, 130, 137;
 ~in beyatı 109; ~in vahdeti 33

V

Vahdeti 147, 150, 151
 vahiy devri 160
 vapur 72
 Veda Haccı 135
 Watt, W.M. 48

Y

Ya'kub 129
 yahudi 48, 100, 101, 102, 103, 104, 106,
 107, 138; ~ asıllı hanım 107; ~ başkan
 fikri 138; ~ tüccarlar 106; ~-hıristiyan
 hanımı 96; ~ler 101, 102, 103, 108; ~lik
 99, 104
 yalan 33, 107
 Yalman, Ahmed Emîn 54
 yanlış 15, 56
 yaraşırılık 46
 Yaratan 46, 53, 108
 Yaratıcı 43, 47, 129; ~'ya halifelik 43
 yatsı namazı 133
 yazılı kaynaklar 12
 Ye'cûc-Me'cûc 40
 yemek 107
 Yemen 39, 101
 Yunan 106; ~ kilisesi 106; ~ca 65

Z

zalim(ler) 103; ~ sultanlar 153
 Zehebi 40, 42, 108, 142
 zevce 107
 zimmi 105
 zındıklık 33
 Zihni Paşa 52
 Zirikli, Hayruddin 95
 Zufer 20, 21, 24
 Zulkarneyn 40

OTTO KÄSEDEN

- ▶ Ahmet Akbulut
  - Sahabe Dönemi İktidar Kavgası
- ▶ Ebû Guddet
  - Zamanın Kıymeti
(çev. Enbiya Yıldırım)
- ▶ Enbiya Yıldırım
  - Sahih Hadis Bulunmayan Konular
  - Hadis Problemleri
  - Hadiste Metin Tenkidi
- ▶ Faruk Gürbüz
  - Çeviride Sadakat Problemi
- ▶ Fuad Sezgin
  - Buhârî'nin Kaynakları
- ▶ Hayri Kırbaçoğlu
  - Ahir Zaman İlmihali
  - Alternatif Hadis Metodolojisi
  - Destursuz Çağa Girenler
  - Ehl-i Sünnet'in Kurucu Ataları
  - Eskimez Yeni
  - İslam'ın Kurucu Metni
  - İslami İlimlerde Metot Sorunu
  - Namazların Birleştirilmesi
  - Üçüncü Yol Mukaddimesi
- ▶ Hidayet Şefkatli Tuksal
  - Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri
- ▶ Hüseyin Çelik
  - Kur'an Ahkâmının Değişmesi
- ▶ İbn Kuteybe
  - Hadis Müdafası
(çev. M. Hayri Kırbaçoğlu)
- ▶ İlhami Güler
  - İlhamiyyât 1-2
  - Seküler Dünyanın Yorumu
- ▶ Mahmud Esad Erkaya
  - Kur'an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları
- ▶ Mehmet Ata Az
  - Tanrı'nın Bilinebilirliği
- ▶ Mehmed Said Hatiboğlu
  - Hadis Tedkikleri
  - Hilafetin Kureyşliliği
  - Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy
  - İslam'ın Aktüel Değeri Üzerine 1-2
  - Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti
  - İslami Tenkid Zihniyeti
  - Siyasi İctimai Hâdiselerle Hadis Münasebetleri
- ▶ Mehmet Görmez
  - Gazâlî'de Sünnet Hadis ve Yorum
  - Hadis İlminin Temel Meseleleri
  - Kalbin Erbaini
  - Metodoloji Sorunu
- ▶ Mehmet Emin Özafşar
  - Hadis ve Kültür Yazıları
  - Hadisi Yeniden Düşünmek
  - İdeolojik Hadisçiliğin Arkapları
  - Oryantalist Yaklaşımına İtirazlar
- ▶ Mehmet Emin Maşalı
  - Kur'an'ın Metin Yapısı
  - Kıraat İlmî
  - Gâi Yorum
  - Kaffâl eş-Şâşi'de Kur'an Yorum Anlayışı
- ▶ Mehmet Akif Koç, İsmail Albayrak
  - Tefsire Akademik Yaklaşımlar 1-2
- ▶ Musa Carullah
  - İslam Şeriatının Esasları
(yay. haz. Hatice K. Görmez)
  - Hatun
(yay. haz. M. Görmez)
- ▶ M. A. Kirman, İ. Çapcıoğlu
  - Sekülerleşme
- ▶ M. Yusuf Güraya
  - Sünnetin Neliği Sorunu
(çev. M. Emin Özafşar)
- ▶ Necdet Subaşı
  - Yaz Dediler Âm
  - Türk Aydınının Din Anlayışı
  - Gerisi Hikâye
  - Söz Uçar Sızı Kalır
- ▶ Osman Mutluel
  - İslam Sanatı
- ▶ Selim Türcan
  - Neshin Problematik Tarihi
- ▶ Sönmez Kutlu
  - Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri
  - İmam Mâturidî ve Maturidilik
  - Selefliliğin Fikri Arkapları
- ▶ Şaban Ali Düzgün
  - Sarp Yokuşun Eteğinde İnsan
  - Allah, Tabiat ve Tarih
  - Çağdaş Dünyada Din ve Dindarlar
- ▶ Zerkeş
  - Hz. Âişe'nin Sahabeye Yöneltilmiş Eleştiriler
(yay. haz. Bünyamin Erul)